

УДК 378:061.2-052

Саврасова-В'юн Тетяна Олександрівна

кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри теорії та історії педагогіки
Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ
savrasova78@list.ru

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

Анотація. У статті представлено методологічні основи та методичні засоби розвитку громадянської активності студентів. Визначено психологічні умови, принципи та форми організації тренінгової роботи, спрямованої на розвиток громадянської активності студентів. Розкрито зміст і структуру програми тренінгу щодо розвитку громадянської активності студентів.

Ключові слова: активність; громадянська активність студентів; інтерактивні техніки; тренінг розвитку громадянської активності студентів; технологічний підхід.

Постановка проблеми. Стратегія розвитку *громадянської активності студентів*, яка представляє собою якість особистості юнацького віку, що містить сукупність знань, умінь, навичок, схильностей, вольових зусиль, мотивів, почуттів, спрямована на ефективне здійснення громадянської діяльності, – стає все більше актуальною під час трансформації ідеологічного, соціально-економічного, політичного життя суспільства. Сьогодні потреба розвитку громадянської активності студентів, підкреслюється особливою увагою таких дослідників, як: О. Г. Баранков [1], А. П. Рогоза [9], Л. М. Семенюк [11], які акцентують увагу на необхідності формування громадянської активності молоді через реалізацію певних психолого-педагогічних умов і відповідних форм навчально-виховної роботи. Водночас залишається мало дослідженою проблема методологічних основ і методичних засобів розвитку громадянської активності студентів.

Саме тому **мета нашого дослідження** полягає в представленні методологічних засад та ефективних методичних засобів розвитку громадянської активності студентів.

Виклад основного матеріалу. Ретельний аналіз наукової літератури надав можливість виявити різні ідеї технік групової роботи відомих психологів: О. І. Бондарчук [2], І. В. Вачкова [3], Винославської О. В. [4], Л. М. Карамушки [5],

М. В. Москальова [7], Н. М. Савенко [10], – на основі яких була розроблена програма тренінгу «Розвиток громадянської активності студентів». Варто зазначити, що під час створення тренінгу, було використано матеріали програми курсів «Вчимося бути громадянами», «Ми – громадяни України», розроблені членами Всеукраїнської Асоціації викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба»: В. Мисан, П. Вербицька, О. Войтенко, О. Пошетун, І. Ігнатова [6].

Програма тренінгу забезпечує реалізацію таких *психологічних умов*: а) оволодіння знаннями, що розкривають сутність громадянської активності; б) формування позитивної мотивації студентів до розвитку громадянської активності; в) розвиток позитивних емоцій студентів щодо формування громадянського суспільства; г) виявлення та врахування чинників, що сприяють оптимізації процесу розвитку громадянської активності студентів; д) оволодіння засобами та прийомами ефективного прояву громадянської активності.

Під час підготовки програми тренінгу для студентів були використані принципи, що регулюють процес навчання та розвитку. Запропонована програма тренінгу базується на основних принципах психології, а саме: принцип єдності свідомості і діяльності, принцип розвитку, принцип єдності теорії і практики, принцип науковості, принцип детермінізму, принцип системності, принцип активності в навчанні та розвитку, принцип доступності, принцип проєкції, принцип задоволення, принцип рефлексії [4].

Мета програми тренінгу: створення умов для розвитку громадянської активності студентів.

Програма тренінгу спрямована на вирішення таких *завдань*:

- 1) формування у студентів знань про громадянську активність;
- 2) оволодіння студентами уявленнями про закономірності формування громадянської активності в юнацькому віці, умови та чинники її розвитку;
- 3) формування у студентів уявлень про роль громадянської активності в організації самоврядування та громадянській діяльності;
- 4) оволодіння студентами уміннями та навичками щодо виконання громадянських завдань, які виникають у процесі громадянської діяльності.

В основу програми тренінгу було покладено *технологічний підхід* (Л. М. Карамушка [5], В. Г. Панок [8]), відповідно до якого розвиток громадянської активності студентів містить: а) інформаційно-смісловий блок (розуміння студентами сутності громадянської активності та її важливих характеристик); б) діагностичний (діагностика студентами рівня розвитку власних особистісних характеристик, які необхідні для ефективного прояву громадянської активності та здійснення громадянської діяльності); в) корекційно-розвивальний блок (оволодіння студентами вміннями та навичками виконання певних громадянських завдань, участі в громадянському житті суспільства).

Зазначені блоки тренінгу були реалізовані через систему інтерактивних технік: міні-лекцій, роботи в групах (парах, трійках), рольові та ділові ігри, аналіз громадянських ситуацій, мозковий штурм та ін.

Програма тренінгу розрахована на 36 годин, серед яких: 28 годин – аудиторних, 8 годин – самостійна робота.

За структурою програма тренінгу складається з вступу, основної та заключної частин. Основна частина складається з трьох розділів: 1) «Сутність громадянської активності студентів»; 2) «Психологічні чинники розвитку громадянської активності студентів»; 3) «Психологічні умови розвитку громадянської активності студентів».

Кожний розділ має свою специфіку.

Перший розділ «Сутність громадянської активності студентів» присвячений визначенню змісту, основних характеристик та ролі громадянської активності особистості в житті суспільства. Під час занять розглянуто основні підходи щодо розуміння сутності понять: «активність», «громадянська активність», розкрито значущість громадянської активності особистості в житті громадянського суспільства загалом і громадянської активності студента, зокрема.

Другий розділ «Психологічні чинники розвитку громадянської активності студентів» розкриває зміст та характеристики основних психологічних чинників (соціально-психологічних, педагогічно-психологічних та індивідуально-психологічних), які впливають на розвиток громадянської активності студентів.

Третій розділ «Психологічні умови розвитку громадянської активності студентів» присвячений проблемі вибору психологічних умов, що сприяють ефективному прояву громадянської активності студентів і розвитку умінь, навичок, особистісних якостей для ефективного застосування громадянської активності студентів.

Розглянемо зміст програми тренінгу більш детально.

Зміст і структура розділу 1: «Сутність громадянської активності студентів»

Тема 1. Уявлення студентів щодо громадянської активності особистості

Мета заняття: формування у студентів уявлень щодо сутності громадянської активності.

Структура заняття:

- вступ;
- інформаційно-смісловий компонент заняття: «Аналіз основних уявлень щодо громадянської активності студентів»;
- діагностичний: «Діагностика громадянської активності студентів»;
- корекційно-розвивальний компонент заняття: «Розвиток у студентів умінь і навичок використання отриманих знань про громадянську активність у практичній діяльності»;
- заключна частина заняття.

Тема 2. Структура громадянської активності студентів.

Мета заняття: формування у студентів уявлень щодо громадянської активності студентів.

Структура заняття:

- вступ;
- інформаційно-смісловий компонент: «Уявлення про структуру громадянської активності студентів»;
- діагностичний компонент: «Діагностика наявності психологічних особливостей громадянської активності студентів»;

- корекційно-розвивальний компонент: «Розвиток у студентів умінь і навичок ефективного використання знань громадянської активності у практичній діяльності»;

- рефлексія.

Тема 3. Роль громадянської активності студентів у житті громадянського суспільства.

Мета заняття: формування у студентів розуміння про важливість громадянської активності у житті громадянського суспільства.

Структура заняття:

- вступ;
- інформаційно-смісловий компонент: «Аналіз ролі громадянської активності студентів у житті суспільства»;

- діагностичний компонент: «Діагностика розуміння студентами важливості громадянської активності для громади, суспільства»;

- корекційно-розвивальний компонент: «Розвиток у студентів умінь і навичок громадянської активності на практиці»;

- заключна частина заняття: підведення підсумків до розділу 1.

Зміст і структура розділу 2: «Психологічні чинники розвитку громадянської активності студентів»

Тема 4. Визначення соціально-психологічних чинників розвитку громадянської активності студентів.

Мета заняття: формування у студентів уявлень про соціально-психологічні чинники, що впливають на розвиток громадянської активності студентів.

Структура заняття:

- вступ;
- інформаційно-смісловий компонент: «Основні уявлення про соціально-психологічні фактори розвитку громадянської активності студентів»;

- діагностичний компонент: «Діагностика розуміння студентами про соціально-психологічні фактори розвитку громадянської активності»;

- корекційно-розвивальний компонент: «Розвиток у студентів умінь і навичок використання знань щодо соціально-психологічних чинників розвитку громадянської активності студентів на практиці»;

- рефлексія.

Тема 5. Основні педагогічно-психологічні фактори розвитку громадянської активності студентів.

Мета заняття: формування у студентів уявлень про психолого-педагогічні чинники, що впливають на розвиток громадянської активності студентів.

Структура заняття:

- вступ;
- інформаційно-смісловий компонент: «Основні уявлення про психолого-педагогічні чинники розвитку громадянської активності студентів»;

- діагностичний компонент: «Діагностика розуміння студентами психолого-педагогічних чинників, що впливають на розвиток громадянської активності»;

- корекційно-розвивальний компонент: «Розвиток у студентів умінь і навичок використання знань щодо психолого-педагогічних чинників розвитку громадянської активності на практиці»;

- рефлексія.

Тема 6. Визначення індивідуально-психологічних факторів розвитку громадянської активності студентів.

Мета заняття: формування у студентів уявлень щодо індивідуально-психологічних чинників, що впливають на розвиток громадянської активності студентів.

Структура заняття:

- вступ;
- інформаційно-смісловий компонент: «Аналіз уявлень про індивідуально-психологічні чинники розвитку громадянську активність студентів»;

- діагностичний компонент: «Діагностика індивідуально-психологічних чинників розвитку громадянської активності студентів»;

- корекційно-розвивальний компонент: «Розвиток у студентів умінь і навичок використання знань щодо індивідуально-психологічних факторів розвитку громадянської активності студентів»;

- заключна частина заняття: підсумки до розділу 2.

Зміст і структура розділу 3: «Психологічні умови розвитку громадянської активності студентів»

Тема 7. Основні шляхи реалізації громадянської активності студентів.

Мета заняття: формування у студентів знань щодо ефективного застосування громадянської активності в процесі громадянської діяльності.

Структура заняття:

- вступ;
- інформаційно-смісловий компонент заняття: «Проблема вибору оптимальних шляхів реалізації громадянської активності студентів»;

- діагностичний компонент: «Діагностика чинників, що впливають на вибір шляхів реалізації громадянської активності студентів»;

- корекційно-розвивальний компонент: «Розвиток у студентів умінь і навичок обирати оптимальні шляхи реалізації громадянської активності для вирішення проблем громади, суспільства»;

- рефлексія.

Тема 8. Визначення психологічних умов розвитку громадянської активності студентів.

Мета заняття: формування у студентів знань щодо підвищення психологічних умов розвитку громадянської активності.

Структура заняття:

- вступ;
- інформаційно-смісловий компонент заняття: «Аналіз уявлень про психологічні умови розвитку громадянської активності студентів»;

- діагностичний компонент: «Діагностика психологічних умов, які впливають на розвиток громадянської активності студентів»;

- корекційно-розвивальний компонент: «Розвиток у студентів умінь і навичок громадянської активності в суспільстві»;

- рефлексія.

Тема 9. Підвищення ефективності громадянської активності студентів.

Мета заняття: формування у студентів знань про шляхи підвищення громадянської активності студентів.

Структура заняття:

- вступ;
- інформаційно-смісловий компонент заняття: «Основні кроки до підвищення громадянської активності студентів»;

- діагностичний компонент: «Діагностика ефективної програми дій студентів, яка впливає на розвиток громадянської активності»;

- корекційно-розвивальний компонент: «Розвиток у студентів умінь і навичок підвищення рівня власної громадянської активності для ефективного вирішення громадянських проблем»;

- заключна частина: підведення підсумків до розділу 3.

Розроблена програма тренінгу «Розвиток громадянської активності студентів», вимагає активізації потенційних можливостей студентів. Вправи корекційно-розвивального блоку тренінгу підібрані таким чином, що кожна з них має позитивний вплив на розвиток складових кожного компоненту громадянської активності студентів: когнітивного, мотиваційного, емоційного, поведінково-вольового. У програмі тренінгу витримані такі вимоги: поєднання теоретичного та практичного матеріалу, дотримання загальноприйнятих принципів і правил групової роботи, проведення рефлексії.

Висновки. Таким чином, програма тренінгу «Розвиток громадянської активності студентів», яка базується на технологічному підході та реалізує різноманітні інтерактивні техніки, охоплює актуальні питання теорії та практики щодо розвитку громадянської активності студентів і може бути рекомендована для вищих навчальних закладів. Загалом, програма тренінгу сприяє не лише формуванню належного рівня громадянської активності студентів, а й готовності їх

до громадянської діяльності. Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням ефективності проведеного тренінгу щодо розвитку громадянської активності студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранков О. Г. Воспитание гражданской активности учащихся в разновозрастных группах по месту жительства : Дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. Г. Баранков. – К. : Киевский государственный педагогический институт імені М. П. Драгоманова, 1992. – 232 с.
2. Бондарчук О. І. Психологія девіантної поведінки: навч. посібник / О. І. Бондарчук, Т. М. Вакуліч. – К. : Наук. світ., 2010. – 230 с.
3. Вачков І. В. Основи технології групового тренінгу. Психотехніки: навч. посібник / І. В. Вачков. – М. : Осць-89, 2003. – 223с.
4. Винославська О. В. Психологія : навч. посібник / О. В. Винославська, О. А. Бреусенко-Кузнецов, В. Л. Зливков [та ін.]; за наук. ред. О. В. Винославської. – К. : Фірма «ІНКОС», 2005. – 352 с.
5. Карамушка Л. М. Технології роботи організаційних психологів / Л. М. Карамушка. – К. : ІНКОС, 2005. – 366 с.
6. Ми – громадяни України: навч. посіб. з громад. освіти для 9 (10) кл. серед. загальноосв. навч. закладів / О. Пометун, О. Дем'янчук, І. Ігнатова [та ін.]; за ред. О. Пометун. – [Вид. 3-тє, доповн.]. – Львів : НВФ «Українські технології», 2003. – 256 с.
7. Москальов М. В. Психологічні умови підготовки майбутніх менеджерів до управління змінами в організації : Дис... канд. психол. наук : 19.00.07 / М. В. Москальов. – К. : НАПН України ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти», 2009. — 280 с.
8. Панок В. Г. До побудови теоретичних засад української практичної психології / В. Г. Панок // Проблеми розвиваючого навчання: Матер. I та II Міжнар. Конф. / За ред. академіка С. Д. Максименка. – К., 1997. – С. 344 – 351.
9. Рогоза А. П. Формування громадсько-соціальної активності студентів педагогічних училищ (коледжів) : Дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / А. П. Рогоза. – К. : Київський міжрегіональний ін-т удосконалення вчителів ім. Б. Грінченка, 1996. – 171с.
10. Савенко Н. І. Прогностичні орієнтири інноваційного розвитку позашкільного закладу : практ. зорієнт. посібник / Н. І. Савенко, Г. Г. Ковганіч, В. І. Кириченко, І. Г. Єрмаков. – Х. : Вид-во «Точка», 2009. – 256 с.
11. Семенюк Л. М. Психология гражданской активности (особенности и условия развития) / Л. М. Семенюк. – М. : Воронеж, 2006. – 196 с.

Рецензент

Тернопільська В.І. – д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 03.11.14

ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСКОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ

Саврасова-Вьюн Татьяна Александровна

кандидат психологических наук, старший преподаватель кафедры теории и истории педагогики
Киевский университет имени Бориса Гринченко, г.Киев
savrasova78@list.ru

Аннотация. В статье представлены методологические основы и методические средства развития гражданской активности студентов. Определены психологические условия, принципы и формы организации тренинговой работы, направленной на развитие гражданской активности студентов. Раскрыты содержание и структура программы тренинга по развитию гражданской активности студентов.

Ключевые слова: активность; гражданская активность студентов; интерактивные техники; тренинг развития гражданской активности студентов; технологический подход.

ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF THE DEVELOPMENT CIVIL ACTIVE STUDENTS

Tatiana A. Savrasova-V'un

PhD in psychological, senior lecturer of the department of history theory and pedagogy
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv
savrasova78@list.ru

Abstract. The article presents the methodological foundations and methodological tools of civic activity students. Defined psychological conditions, principles and forms of organization of training activities aimed at developing of civic activity students. Disclosure of the contents and structure of the training program for the development of civic activity students.

Keywords: activity; civic activity students; interactive technology; training of civil activity students; technological approach.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Barankov O. G. Of education hrazhdanskoj activity uchaschyhsya in raznovozrastnyh Groups for revenge residence : Dis... kand. ped. nauk : 13.00.01 / O. G. Barankov. – K. : Kievskij gosudarstvennyj pedagogicheskij institut imeni M. P. Dragomanova, 1992. – 232 p. (in Russian)
2. Bondarchuk O. I. Psychology deviant behavior: teach. manual / O. I. Bondarchuk, T. M. Vakulich. – K. : Nauk. svit., 2010. – 230 p. (in Ukrainian)
3. Vachkov I. V. Technology Basics of group training. Psycho: teach. manual / I. V. Vachkov. – M. : Os-89, 2003. – 223 p. (in Ukrainian)
4. Vynoslavka O. V. Psychology: teach. manual / O. V. Vynoslavka, O. A. Breusenko-Kuznietsov, V. L. Zlyvkov [ta in.]; za nauk. red. O. V. Vynoslavskoi. – K. : Firma «INKOS», 2005. – 352 p. (in Ukrainian)
5. Karamushka L. M. Technology of organizational psychologists / L. M. Karamushka. – K. : INKOS, 2005. – 366 p. (in Ukrainian)
6. We - citizens of Ukraine, teach. guidances. with communities. Education for 9 (10) cells. among. zahalnoosv. teach. institutions / O. Pometun, O. Demianchuk, I. Ihnatova [ta in.]; za red. O. Pometun. – [Vyd. 3-tie, dopovn.]. – Lviv : NVF «Ukrainski tekhnolohii», 2003. – 256 p. (in Ukrainian)
7. Moskalov M. V. Psychological conditions for training of managers in managing change in organizations : Dys... kand. psykhol. nauk : 19.00.07 / M. V. Moskalov. – K. : NAPN Ukrainy DVNZ «Un-t menedzhmentu osvity», 2009. — 280 p. (in Ukrainian)
8. Panok V. H. Construction of theoretical principles Ukrainian Applied Psychology / V. H. Panok // Problemy rozvyvaiuchoho navchannia: Mater. I ta II Mizhnar. Konf. / Za red. akademika S. D. Maksymenka. – K., 1997. – P. 344 – 351. (in Ukrainian)

9. Rohoza A. P. Formation of public and social activity of students of pedagogical schools (colleges): Dys... kand. ped. nauk : 13.00.01 / A. P. Rohoza. – K. : Kyivskyi mizhrehionalnyi in-t udoskonalennia vchyteliv im. B. Hrinchenka, 1996. – 171 p. (in Ukrainian)
10. Savenko N. I. Prognostic guidelines innovative development after-school institution: Pract. zoriyent. manual / N. I. Savenko, H. H. Kovhanich, V. I. Kyrychenko, I. H. Yermakov. – Kh. : Vyd-vo «Tochka», 2009. – 256 p. (in Ukrainian)
11. Semenjuk L. M. Psychology hrazhdanskoy activity (Features and terms of development) / L. M. Semenjuk. – M. : Voronezh, 2006. – 196 p. (in Russian)